

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.1.10>

УДК 316.4

О. М. Вівсянник,

к. держ. упр., докторант кафедри публічного управління та землеустрою,

Класичний приватний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9373-047X>

**СОЦІАЛЬНА ДОМІНАНТА МЕХАНІЗМУ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ
ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ**

O. Vivsyannyk,

PhD in Public Administration, Doctoral student of the Department Public

Administration and Land Management,

Classical Private University

**THE SOCIAL DOMINANT
OF THE STATE ADMINISTRATION MECHANISM
IN THE CONTEXT OF THE FUNCTIONING OF THE WELFARE STATE**

Визначено, що соціальна держава базується на принципах рівності можливостей, справедливого розподілу багатства та суспільної відповідальності за тих, хто не може скористатися мінімальними умовами достойного життя.

Доведено, що соціальна домінанта механізму державного управління реалізується тільки в умовах існування соціальної держави. Соціальна

держава базується на принципах рівності можливостей, справедливого розподілу багатства та суспільної відповідальності.

Концепт діяльності органів державної влади в умовах функціонування соціальної держава базується на забезпечення системи прав. До таких прав відносяться в першу чергу соціальні права, (на соціальний захист, житло, достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування), доповнюють її права економічні (на підприємницьку діяльність, працю, страйк, відпочинок, приватну власність) та культурні (право на освіту та свободу культурної, наукової та творчої діяльності)

It was determined that the welfare state is based on the principles of equality of opportunity, fair distribution of wealth and social responsibility for those who cannot benefit from the minimum conditions of a decent life. Social security, state unemployment insurance programs, and disability benefits are examples of individual elements of the welfare state. Specialists in public administration studied the issues of socialization of the processes of managing society, methods of state regulation of the development of social processes, the economy of regions and interregional economic relations, theory, methodology, mechanisms of these processes, the activities of international organizations in the management of human development and improvement of social processes, the peculiarities of implementation by bodies local self-government, state social policy in the conditions of transformation of Ukrainian society.

It is proved that the social dominance of the mechanism of state management is realized only in the conditions of the existence of a social state. The welfare state is based on the principles of equality of opportunity, fair distribution of wealth and social responsibility for those who cannot benefit from the minimum conditions of a decent life. Social security, state unemployment insurance programs, and disability benefits are examples of individual elements of the welfare state. Specialists in public administration studied the issue of socialization of the processes of managing society using methods of effective public administration.

It has been proven that the concept of the activity of state authorities in the conditions of the functioning of the social state is based on the provision of a system of rights. These rights primarily include social rights (for social protection, housing, a sufficient standard of living for oneself and one's family, health care, medical

assistance and medical insurance), and are complemented by economic rights (for entrepreneurial activity, work, strike, rest, private property) and cultural (right to education and freedom of cultural, scientific and creative activity)

Ключові слова: *соціальна держава, управління, функціонування, детермінанти, права.*

Key words: *social state, management, functioning, determinants, rights.*

Постановка проблеми. Механізми державного управління базуються на концепції державного будівництва, яка домінує в тій чи іншій державі. В нашій країні Конституцією визначено соціальну модель функціонування держави. Термін «соціальна держава» стосується типу державного управління, за якого національний уряд відіграє ключову роль у захисті та просуванні економічного та соціального добробуту своїх громадян. Соціальна держава базується на принципах рівності можливостей, справедливого розподілу багатства та суспільної відповідальності за тих, хто не може скористатися мінімальними умовами достойного життя. Соціальне забезпечення, державні програми страхування на випадок безробіття та соціальні виплати непрацездатним людям є прикладами окремих елементів соціальної держави. В науковому контексті, фахівці з державного управління досліджували питання соціалізації процесів управління суспільством, методи державного регулювання розвитку соціальних процесів, економіки регіонів та міжрегіональних економічних зв'язків, теорію, методологію, механізми цих процесів, діяльність міжнародних організацій в управлінні людським розвитком та вдосконаленні соціальних процесів, особливості реалізації органами місцевого самоврядування державної соціальної політики в умовах трансформації українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання дослідження соціальної держави з різних точок зору активно вивчали вітчизняні науковці, зокрема, Крусян А.Р. проаналізувала концептуальні положення та конституційно - правові реалії існування України як соціальної держави[1],

П.М. Рабінович П.М. досліджував загальні теоретичні проблеми функціонування соціальної держави[2], Якубенко В. М. досліджував принципи соціальної держави, стан і перспективи їх реалізації в Україні[3], Копейчиков М.Н. досліджував соціальну державу як політичну реальність[5], Капильцова В.В. систематизувала соціальні гарантії в умовах становлення ринкових відносин в Україні[6]. Окремо вітчизняні вчені дослідували питання, що пов'язані із секторальними проблемами розвитку соціальних процесів у різних сферах функціонування держави. Принципи, методологію дослідження та методичні основи функціонування системи державного управління в умовах соціальної держави розглянуто також в працях Сазонця І.Л.[8, 9, 10].

Мета дослідження. Відповідно до визначення нами актуальності проблем державного управління в умовах функціонування соціальної держави, нами визначено мету дослідження, що розкриває соціальну домінуючу механізму державного управління в контексті функціонування соціальної держави. Таке дослідження визначає теоретичні основи формування реального механізму державного управління в Україні.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на проведені розробки можна визначити, що науковці визначали соціальні детермінанти державного управління. До таких детермінант відносяться інституційна трансформація системи охорони здоров'я, соціальні імперативи екосистеми публічно-приватного партнерства в управлінні охороною здоров'я, структурні детермінанти функціонування і розвитку підприємств сфери послуг в контексті соціальної парадигми, розвиток соціокультурної сфери України шляхом посилення культурологічної складової вищої освіти та процеси виховання в сфері культури, методологічні підходи до системи державного управління системою освіти як складовою частиною управління соціальною сферою, розвитку процесів соціального партнерства, корпоративної соціальної відповідальності та удосконалення системи обліку в цій сфері та інші актуальні проблеми(таблиця 1).

Таблиця 1. Наукові дослідження в сфері управління соціальним розвитком [складено автором]

№	Автори	Зміст наукової концепції
1	Алейнікова О.В.	Механізми державного управління соціальною сферою держави
2	Безтелесна Л.І.	Економічні передумови створення системи соціального забезпечення в Україні, в т.ч. в сфері охорони здоров'я
3	Джинджоян В.В.	Структурні детермінанти функціонування і розвитку підприємств сфери послуг в контексті соціальної парадигми
4	Жиглей І.В.	Дослідження процесів корпоративної соціальної відповідальності та удосконалення системи обліку в цій сфері
5	Жовнірчик Я.Ф.	Державне регулювання розвитку соціальних процесів, економіки регіонів та міжрегіональних економічних зв'язків: теорія, методологія, механізми
6	Залужна А.Є.	Розвиток соціокультурної сфери України шляхом посилення культурологічної складової вищої освіти та процеси виховання в сфері культури
7	Зима І.Я.	Соціальні детермінанти державного управління інституційною трансформацією системи охорони здоров'я
8	Сазонець І.Л.	Соціальні детермінанти системи охорони здоров'я та рекреації, розвиток сфери послуг
9	Сазонець О.М.	Діяльність міжнародних організацій в управлінні людським розвитком та вдосконаленні соціальних процесів, вдосконалення діяльності медичних та рекреаційних установ
10	Сиченко В.В.	Методологічні підходи до системи державного управління системою освіти як складовою частиною управління соціальною сферою
11	Шарий В.І.	Особливості реалізації органами місцевого самоврядування державної соціальної політики в умовах трансформації українського суспільства
12	Ханіна О.І.	Соціальні імперативи екосистеми публічно-приватного партнерства в управлінні охороною здоров'я

Стаття 22 Загальної декларації прав людини (прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р.) закріплює: «Кожна людини як член суспільства має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для

вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави»[1, с. 35 - 47].

Фундаментальні положення поважної світової інституції є основою для запровадження головних структурних елементів системи державного управління в багатьох країнах світу. Ці процеси регулюються, як за допомогою прийняття відповідних законів та підзаконних актів, так і шляхом створення та функціонування спеціальних органів державного управління, створення системи функціонування інститутів громадянського суспільства, що контролюють, регулюють та координують процеси в соціальній сфері.

В нашій країні соціальність державного управління, характеру діяльності держави закріплена на самому вищому – конституційному рівні. «Так, у ст. 1 підкреслено, що Україна є не тільки демократичною і правовою, а й соціальною державою. Безперечно, таке проголошення в умовах сьогодення відображає не стільки реальну дійсність, скільки прагнення та орієнтацію Української держави, є декларацією її намірів»[2, с. 7].

У дисертації В. М. Якубенка «Принципи соціальної держави: стан і перспективи її реалізації в Україні» аргументовано, що соціальна держава – це така держава, яка визнає людину найвищою соціальною цінністю, створює для індивідів рівні умови для матеріального самозабезпечення, надає соціальну допомогу особам, які опинились у несприятливому економічному становищі, з метою забезпечення кожному гідного рівня життя». Необхідно зазначити, що соціальна держава не тільки забезпечує матеріальний статок людини. Вона створює умови для інтеграції кожної людини в соціальний простір. Держава не тільки забезпечує, підтримує кожну людини матеріально, але й створює умови, можливості досягнення нею самою завдань в сфері матеріального забезпечення. Держава створює умови для належного розпорядження грошовими коштами домогосподарств, інституту їх захисту, фінансової безпеки особистості [3].

Більшість сучасних систем державного управління країн світу практикують деякі елементи того, що вважається соціальною державою. Тим не менш, в окремих державних соціальних системах існують приклади, коли відповідний уряд створює стимули, які виходять за межі розумної доцільності. Наприклад, безробітний, який отримує соціальні виплати, заробляє більше, ніж працівник, який працює на мінімальну зарплату. Концепцію соціальної держави іноді представляють як «державу-няньку», в якій дорослих пестять і поводяться як з дітьми.

Соціальна держава — це спосіб правління, за якого держава або встановлена група соціальних інститутів забезпечує базову економічну безпеку для своїх громадян [4].

«Соціальна держава має характеризуватися принципово новим підходом до системи соціальних прав порівняно з політичними правами, оскільки соціальні права — це якісно новий за змістом та спрямованістю вид прав і свобод людини і громадянина. Саме цей вид прав і свобод, на нашу думку, характеризує, крім того, нову сутність держави, яка поставила перед собою значно більші завдання стосовно забезпечення прав і свобод своїх громадян». Соціальні права містять в собі широкий спектр життєзабезпечення людини. До таких прав відносяться перш за все право на соціальний захист, яке зумовлено діяльністю державної системи соціального забезпечення, право на житло, яке реалізується шляхом надання безкоштовного, соціального житла, створення системи соціальних іпотечних кредитів, захисту права власності на житло, право на достатній життєвий рівень для кожної людини, її дітей, членів сім'ї, яке визначається доступом до освіти, створення можливостей працевлаштування за спеціальністю, гідної заробітної плати, право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування[5, с. 216 - 227].

Значною мірою співзвучні та взаємозалежні соціальні права та економічні права. Такі економічні права як: право на підприємницьку діяльність, працю, страйк, відпочинок, приватну власність створюють фон та умови економічні передумови для реалізації соціальних прав. Права людини в

сфері культури також зумовлюють реалізацію соціальних прав людини, наприклад, право на освіту та свободу культурної, наукової та творчої діяльності визначає можливості реалізації соціальної складової благополуччя та життя людини в цілому.

Таким чином, можна стверджувати, що концепт діяльності органів державної влади в умовах функціонування соціальної держави базується на забезпеченні системи прав. До таких прав відносяться в першу чергу соціальні права, (на соціальний захист, житло, достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування), доповнюють її права економічні (на підприємницьку діяльність, працю, страйк, відпочинок, приватну власність) та культурні (право на освіту та свободу культурної, наукової та творчої діяльності).

На думку В.В. Капильцової, яка досліджує проблему забезпечення соціальних гарантій при трансформації України у соціальну державу ринкового типу, соціальна стратегія покликана, по-перше, ліквідувати бідність і забезпечити динамічне зростання рівня життя населення; по-друге, гарантувати соціальну стабільність та соціальну безпеку в суспільстві; по-третє, соціалізувати структурні складові економічної політики держави (бюджетну, грошово-кредитну, інвестиційну, податкову, цінову та ін.)[6].

За думкою цього науковця розвиток механізмів побудови соціальної держави повинен базуватися на макроекономічних чинниках. До таких показників, індикаторів автор відносить ліквідацію бідності та зростання рівня життя населення. Бюджети, які формують та затверджують органи державного управління повинні містити в собі статті, що спрямовані на соціальний захист, грошово-кредитна політика повинна базуватися на доступності фінансових коштів для всіх верств населення, в тому числі і коштів для задоволення соціальних потреб. Комплекс макроекономічних показників повинен враховувати соціальну спрямованість інвестиційної діяльності. Інвестиції в соціальну інфраструктуру, соціальний характер інвестування, запровадження

інвестиційний програм, що містять в своїй основі соціальні, заощаджувані технології повинні бути враховані в макроекономічному плануванні.

За визначенням, у соціальній державі уряд несе відповідальність за індивідуальне та соціальне благополуччя своїх громадян. Більшість сучасних країн мають масштабні програми, які є ознакою соціальної держави, такі як страхування на випадок безробіття, медичне страхування, та соціальні виплати.

На основі нових економічних підходів держава повинна створювати потенціал для проведення соціальної політики. Крусян А.Р. в роботі «Україна як соціальна держава : концептуальні положення та конституційно - правові реалії» визначає, що «для забезпечення соціального захисту населення держава має визначати та здійснювати соціальну політику. Основними принципами такої політики є раціональність, соціальна справедливість, рівність, соціальна безпека та реальність». [1, с. 35 - 47]

Однак термін «соціальна держава» має в науковій літературі іноді негативний відтінок, якщо модель її функціонування передбачає занадто велике втручання уряду в життя та добробут громадян. Згідно з цим підходом, держава відповідає за добробут своїх громадян. Тому необхідно погодитися з думкою Крусян А.Р., що «соціальна держава не означає всезагальне забезпечення та обслуговування громадянина, але передбачається врахування відповідних індивідуальних чинників, тобто соціальні послуги отримують тільки ті, які цього потребують» [1, с. 35 - 47].

Системи державного управління окремих країн реалізують концепцію соціальної держави в рамках надання допомоги по безробіттю та базового рівня соціальних виплат, тоді як інші системи державного управління регулюють соціальні процеси набагато глибше, підтримуючи загальне медичне обслуговування, безкоштовне навчання для своїх громадян, розгалужену та масштабну систему пенсійного забезпечення, тощо. Незважаючи на те, що більшість систем державного управління орієнтується на соціальний характер суспільних відносин, проте, в економічних системах

найрозвиненіших країн, таких як США, Великобританія, Японія можна визначити пріоритети, які спрямовані на ринкові, монетарні, фіскальні механізми. Відповіді на питання щодо доцільності створення систем соціальної держави можна знайти у історії становлення моделі соціальної держави.

Аналіз загальних положень щодо оцінки рівня соціальних процесів в системах державного управління дозволяє погодитися з існуючими в літературі ознаками соціальної держави:

1) ґрунтується на розвиненому громадянському суспільстві, ефективній правовій системі;

2) має юридичну основу - цивілізоване соціальне законодавство, що відповідає принципу соціальної справедливості та динамічно реагує на зміни соціально-економічних процесів;

3) гарантує поєднання державної турботи про соціальну захищеність основних прав громадян відповідно до закону і соціальної активності самих громадян у сферах, ключових для їхнього особистого (навіть не приватного) життя;

4) гарантує соціальну безпеку громадян, котрі самостійно (завдяки своїй активності) забезпечують необхідний/достатній рівень матеріального добробуту для себе і членів своєї сім'ї, тобто створює умови для реалізації права на працю, професійне навчання, рівні стартові можливості для молоді тощо;

5) надає соціальну допомогу громадянам (хоч би на рівні прожиткового мінімуму), які неспроможні нести відповідальність за свій добробут, тобто соціально вразливими верствами населення - старим, непрацездатним, хворим;

6) проводить соціальну політику, спрямовану на зміцнення соціальної стабільності і злагоди в суспільстві, зведення до мінімуму надмірного майнового розшарування населення, формування "середнього класу" (розумне оподаткування доходів)[7].

Висновки. Соціальна домінанта механізму державного управління реалізується тільки в умовах існування соціальної держави. Соціальна держава базується на принципах рівності можливостей, справедливого розподілу багатства та суспільної відповідальності за тих, хто не може скористатися мінімальними умовами достойного життя. Соціальне забезпечення, державні програми страхування на випадок безробіття та соціальні виплати непрацездатним людям є прикладами окремих елементів соціальної держави. В науковому контексті, фахівці з державного управління досліджували питання соціалізації процесів управління суспільством методами ефективного державного управління. Окремо вітчизняні вчені досліджували питання, що пов'язані із секторальними проблемами розвитку соціальних процесів у різних сферах функціонування держави.

Концепт діяльності органів державної влади в умовах функціонування соціальної держави базується на забезпечення системи прав. До таких прав відносяться в першу чергу соціальні права, (на соціальний захист, житло, достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування), доповнюють її права економічні (на підприємницьку діяльність, працю, страйк, відпочинок, приватну власність) та культурні (право на освіту та свободу культурної, наукової та творчої діяльності).

Література

1. Крусян А.Р. Україна як соціальна держава : концептуальні положення та конституційно - правові реалії. *Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр.* 2012. Вип. 44. С. 35-47.
2. Соціальна держава: проблеми загальної теорії: монографія / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. П.М. Рабіновича. Львів: Львівський юридичний інститут МВС України, 2004. 183 с.
3. Якубенко В. М. Принципи соціальної держави: стан і перспективи їх реалізації в Україні : атореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук

: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / В. М. Якубенко. – Київ, 2005. 21 с.

4. Соціальна держава. URL: <https://www.investopedia.com/terms/u/universal-coverage.asp> (дата звернення: 12. 12.2023 р.).

5. Копейчиков М. Соціальна держава як політична реальність. Вісник Академії правових наук України. 2001. № 2(205). С. 216-227.

6. Капильцова В.В. Соціальні гарантії в умовах становлення ринкових відносин в Україні: Автореф. дис...канд. екон. наук: 08.01.01 / Донецький нац. ун-т. — Донецьк, 2002. 21 с.

7. Соціальна політика держави. URL: <http://studies.in.ua/ru/socialnaya-politika-gosudarstva-shpargalki/3446-ponyattya-socialnoyi-derzhavi-ta-osnovn-pdhodi-do-yogo-rozumnnya.html> (дата звернення: 12.12.2023 р.).

8. Наукові основи та імплементація світових практик місцевого самоврядування та об'єднання територіальних громад : монографія / І. Л. Сазонець, О. І. Алейнікова [та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. н., проф. І. Л. Сазонця. Рівне : Волин. обереги, 2017. 216 с.

9. Місцеве самоврядування : понятійно-термінологічний словник / за редакцією І. Л. Сазонця. Рівне : НУВГП, 2020. – 172 с.

10. Сазонець І. Л. Особливості оцінювання діяльності органів місцевої влади в містах та в об'єднаних територіальних громадах. *Стратегія і тактика державного управління*. 2019. Вип. 1- 2. С. 40-44.

References

1. Krusian, A.R. (2012), "Ukraine as a social state: conceptual provisions and constitutional and legal realities", *Aktual'ni problemy polityky* : zb. nauk. pr, vol. 44, pp. 35-47.

2. Rabinovych, P.M. (2004), *Sotsial'na derzhava: problemy zahal'noi teorii* [Social state: problems of the general theory], L'vivs'kyj iurydychnyj instytut MVS Ukrainy, L'viv, Ukraine.

3. Yakubenko, V.M. (2005), “Principles of the welfare state: state and prospects of their implementation in Ukraine”, Abstract of Ph.D. dissertation, Kyiv, Ukraine.
4. Investopedia (2023), “Social state”, available at: <https://www.investopedia.com/terms/u/universal-coverage.asp> (Accessed 12 Dec 2023).
5. Kopiejchykov, M. (2001), “The welfare state as a political reality”, Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy, vol. 2 (205), pp. 216-227.
6. Kapyt'tsova, V.V. (2002), “Social guarantees in the conditions of the formation of market relations in Ukraine”, Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Donets'kyj nats. un-t., Donets'k, Ukraine.
7. studies.in.ua (2023), “Social policy of the state”, available at: <http://studies.in.ua/ru/socialnaya-politika-gosudarstva-shpargalki/3446-ponyattya-socialnoyi-derzhavi-ta-osnovn-pdhodi-do-yogo-rozumnyya.html> (Accessed 12 Dec 2023).
8. Sazonets', I.L. and Alejnikova, O.I. (2017), Naukovi osnovy ta implementatsiia svitovykh praktyk mistsevoho samovriaduvannia i obiednannia terytorialnykh hromad [Scientific bases and implementation of world practices of local self-government and unification of territorial communities], Volyn. oberehy, Rivne, Ukraine.
9. Sazonets', I.L. (2020), Mistseve samovriaduvannia : poniatijno-terminolohichnyj slovnyk [Local self-government: conceptual and terminological dictionary], NUVHP, Rivne, Ukraine.
10. Sazonets', I.L. (2019), “Peculiarities of assessment of local authorities' activities in cities and united territorial communities”, Stratehiia i taktyka derzhavnoho upravlinnia, vol. 1- 2, pp. 40-44.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2024 р.